

Als de mussen blaffen... Acht jaar lang Sperwer 1416183 in de tuin

Rob van der Rol¹

Als mussen blaffen... dan is er een Sperwer *Accipiter nisus* in de buurt. Hoe wij dat weten? Dat is inmiddels een lang verhaal geworden en het begon allemaal in 2008. Ik had net een digitale spiegelreflex gekocht met een 18-200 mm zoomobjectief. Natuurlijk de koning te rijk. Alles wat los en vast zat werd op de foto gezet. Geen idee waar al die instellingsknopjes op de camera voor waren. "Alles op de automaat" en klikken maar.

Paniek en sensatie

17 februari 2008: er zit een Sperwer in onze tuin! Bij ons! Midden in een woonwijk in Burgum (FR) met rijtjeswoningen! Is dat wel normaal? Maar wat een spektakel! Alle mussen in de kamperfoelie op de pergola zijn uiteraard in paniek. Ze maken een geluid wat ik nog nooit eerder gehoord had. Ze keffen in doodsangst. Anders kan ik het niet omschrijven. Blaffende mussen!²

Flitsende bruine vleugels. Weg is de Sperwer... Nee, toch niet! Nu zit hij boven op de coniferen haag! Snel naar boven met mijn camera, raam open, over de rand gluren: hij is er nog. 200 mm zoom: doe je werk! Mijn eerste Sperwerfoto's zijn een feit. Op het beeldscherm van de computer blijkt dat hij een ringetje om heeft. Jammer zeg. Ziet er niet uit. Wie doet nou zoiets? Nou ja, IK HEB EEN FOTO VAN EEN SPERWER GEMAAKT! Nu, zo'n acht jaar verder, ben ik niet echt onder de indruk van de kwaliteit van die foto, maar toen was het een geweldige plaat en het gevoel van toen: "EEN SPERWER IN DE TUIN" geeft zelfs nu nog een bijzondere lading aan die plaat.

Een tollende jager

1 April datzelfde jaar. Somber weer. Zomaar uit het niets is hij er weer: een Sperwer! En weer boven op de pergola. Van het ene moment op het andere zit hij op het dak van de garage. Vanuit de huiskamer, door dubbel glas, een paar foto's kunnen maken (Foto 1). Priemende gele ogen, prachtige tekening. Wat een beest! En weer één met een ringetje om de poot. Getver... Wat bezielt die lui toch! Zo'n mooi beest verpesten met een ringetje! Bah! Inzoomen op de monitor laat zien dat het nummer deels afleesbaar is. Ik meen een "8" te zien.

¹ Alle foto's gemaakt door de schrijver.

² Een mooie beschrijving van mussengedrag, inclusief het scala aan geluiden, is door A. Daanje in *Ardea* (30: 1-42, 1941) gepubliceerd: Über das Verhalten des Haussperlings (*Passer d. domesticus* (L.)). Gratis te downloaden via www.nou.nu

Gedurende dat jaar en het volgende blijkt dat er steeds een aantal Sperwers onze tuin onveilig maakt. Kleine zangvogels, Merels, Spreeuwen, mussen, Turkse tortels, Houtduiven. Niets is meer veilig. Stel je het volgende voor. Onze tuin heeft een pergola over het pad naar de achterdeur. Bij elke paal groeit een forse kamperfoelie die een flinke schuilmogelijkheid voor mussen biedt. De meesten van ons zijn wel eens met een vlieger in touw geweest en wie kent niet het beeld dat een vlieger als een dolle aan het tollen is? Welnu, precies zo draaide "onze Sperwer" rondjes om de verbinding tussen de paal en de ligger van de pergola: ZWIEP, ZWIEP, ZWIEP... een cirkel van ongeveer 1.5-2 meter diameter beschrijvend. Bloedsnel, bijna niet te volgen. Mijn vrouw zag het ook: "Wat gebeurt daar? Wat is dat?" Het duurde even voordat ze antwoord van mij kreeg... De Sperwer ploft plotseling boven op de kamperfoelie. Het regent mussen aan de onderkant! Dat moet je gezien hebben om het te geloven. Wat een geweld! Hij zit verstrikt met zijn poten en alle mussen zijn vertrokken. Die zijn wel wijzer dan te blijven wachten!

Foto 1. De eerste kennismaking, nog in juveniel kleed, 1 april 2008. *The first acquaintance, still in juvenile plumage, 1 April 2008.*

Geboren en getogen in Noordbergum

Het is 2010: ringmensen laten ons nog steeds genieten van zijn vliegkunsten. Hij komt met enige regelmaat in onze tuin en wij zien hem van kleur veranderen. De bruine vleugels worden grijs, de tekening op de borst en kop wordt oranje-bruin, de ogen worden diep oranje. En elke keer probeer ik het ringnummer op de foto te krijgen (naast "de ultieme sperwerfoto" natuurlijk).

Eindelijk lijkt het ringnummer compleet. Het heeft wat foto's en tijd gekost, maar het is 1416183. Via de Vogelringgroep Bergumermeer kom ik in contact met de ringer. Dan blijkt dat deze vogel op 21 juni 2007, ongeveer 500 meter van mijn ouderlijk

huis notabene, bij Noordbergum zijn ringetje heeft gekregen als nestjong. Inmiddels heeft hij al een aantal jaren jongen groot gebracht op ruim een kilometer van ons huis in Burgum. Deze ringer heeft uitgebreid de tijd genomen om mij uit te leggen wat het nut van onderzoek is en dat de gegevens van deze Sperwer van groot belang zijn. Het gevolg is dat wij nu nog steeds regelmatig contact hebben over deze vogel (ook over andere waarnemingen van geringde vogels waaronder Koolmezen, Groenlingen, Lepelaars en onlangs nog een Ringmus met kleurringen).

Jachtroutines

Wij leren deze Sperwerman steeds beter kennen. Zijn aanvliegroutes, aanvalspatronen, jagen, vangen. Het voelt aan alsof wij hem al jaren kennen (en hij ons). Het resultaat is dat wij onze tuin voorzien hebben van dicht struweel en hoger geplaatste overzichtspunten voor de wat grotere vogels (en de Sperwers natuurlijk). De opening van de achterdeur is voorzien van een camouflagekleed aan gordijnrails om vanuit de bijkeuken betere plaatjes te kunnen schieten.

Als hij komt, dan heeft hij de voorkeur om met de zon in de rug aan te komen vliegen. 's Ochtends dus vanuit het oosten, vlak over het garagedak en 's middags vanuit het zuiden of westen, laag over de struiken en de aan onze tuin grenzende weg. Inmiddels weten we dat hij op opvallend "vaste tijden" (plusminus een kwartiertje) langskomt, en dan heb je mooi de gelegenheid om de camera alvast op te stellen. Hij begint om 07:00 uur (als het licht is), dan 09:00 uur, 14:00 uur, 16:00 uur en zo rond 18:00 uur. In de zomer hebben wij hem zelfs om 21:45 uur nog in de tuin gezien! Die tijden veranderen wel iets over het jaar, maar gedurende een bepaalde periode zijn ze redelijk constant. In de winter is hij redelijk vaak in de tuin, in het voorjaar wat minder, tot c. juni-juli, maar daarna is het weer volop actie.

Als hij niet direct bij verrassing iets te pakken krijgt, dan gaat vaak hij rustig op een door mij foto-strategisch geplaatste tak zitten. Je ziet hem dan de boel uitluisteren! Links, rechts... Aanval! Veel geritsel. Soms wordt het stil en zit hij in de struiken te luisteren, wachtend op een wegvluchtende vogel. "Wacht maar", zeg ik dan tegen mijzelf, "je krijgt hem nog wel in beeld. Kan vijf minuten duren, maar hij komt weer tevoorschijn!" En meestal is dat ook zo. Soms hoor je een angstig gepiep. Dan weet je het al: raak! Geen beet? Geen probleem: hij vliegt weg en komt een half uurtje tot drie kwartier later (daar kun je de klok bijna op gelijk zetten) weer terug voor de volgende poging! Was hij wél succesvol, dan zie ik hem later soms nog overvliegen met iets in de klauwen.

Beet!

En als hij beet heeft? Eerst mantelen, plukplek opzoeken, en pas dan plukken. Hij heeft een voorkeur voor een vaste plukplek, dus ook daar maak ik gebruik van bij het maken van foto's. Dat eerste plukken gaat meestal met koortsachtige bewegingen. Haast! Snel, snel! Hij is dan erg onrustig en alert. Gunt zich bijna geen tijd voor het plukken. Het eerst zijn de hersenen aan de beurt, dan de rest. Pas na een kwartiertje wordt hij rustiger en gaat hij op zijn gemak het slachtoffer demonteren. Dat kan tot wel zo'n 1.5 uur duren. En hij heeft les gehad van de Arbo-arts: tillen doe je vanuit je benen, niet

met je rug! Bij de taaiere delen gaat hij hurken en met zijn lijf dicht op het slachtoffer zitten om dan de poten te strekken om het begeerde vlees te pakken te krijgen. De darmen spatten hem soms om de oren! Als hij jongen heeft, neemt hij snel een hap van de hersenen en vertrekt dan met de rest (mussen voornamelijk, Merels en Spreeuwen zijn misschien wat te groot, die gaan pas mee als ze minder gewicht hebben).

Op een zeker ogenblik had hij een Spreeuw te pakken en bleef hij op het grasveld zitten. Via de voordeur naar buiten gelopen met de (inmiddels groter gegroeide) lens en hem via deze kant benaderd. Moet een vreemd gezicht geweest zijn voor de burens, zo plat op mijn buik over het gras schuivend. Door een opening in de struiken, langs de zijkant van het huis, mijzelf ongezien (ja, ja...) opstellend achter de camera had ik hem in vol in beeld! Op zes meter! En hij bleef zitten! Foto's gemaakt (Foto 2) en dezelfde weg terug genomen. Terug in de keuken was te zien dat hij rustig doorging totdat er vrijwel niets meer over was van de Spreeuw. Daarna even ontlasten en weg was-ie. De restanten nam hij mee. Keurig opgevoed, dit heerschap.

Foto 2. In tijgersluipgang naar de Sperwer en terug (22 maart 2012): 6 meter afstand laat hij toe! *Crawling to the Sparrowhawk and back (22 March 2012): an approach of up to 6 meter is allowed!*

Als ik een voorkeurslijstje van de prooien zou moeten opvoeren dan komt de Spreeuw met stip op één, gevolgd door Huismussen, Merels, Vinkjes, en één keer een Staartmeesje. Daarnaast worden (door het vrouwtje?) gedode Turkse Tortels soldaat gemaakt, maar ik heb hem er nog nooit één zien slaan. Wat zeker is: als er een dode vogel in de tuin ligt, geslagen of raamslachtoffer, die laat hij zeker niet liggen. Zo weet ik ook dat hij eens 's morgens een Merel geslagen heeft, deels opgepeuzeld, en de restanten 's avonds heeft meegenomen.

Glas als jachthulp

Het is echt een "lijpe donder", onze man. Een trucje dat wij hem geregeld zien uithalen is de volgende. Hij is plotseling in de tuin aanwezig. Al het klein grut moet vleugels maken om het te overleven. Soms zien ze de ramen van onze woonkamer over het hoofd en dan landt er wel eens één in de struiken onder de ramen. Meestal niet dood vanwege de flauwe hoek waarmee ze de ramen raken, maar wel versuft. Als hij die tik tegen de ramen hoort, is hij er als de kippen bij. Vanaf "de tak" vliegt hij naar het huis om vanaf een stapeltje tegels zijn loopje (jawel: loopje! Gewoon lopen, niet vliegen) langs de struiken te maken in de hoop zijn beoogde slachtoffer op te jagen of te vinden (Foto 3). In dit geval was een Spreeuw de klos. Deze foto is genomen op een afstand van nog geen vier meter! Ik lag plat op de buik in de (voor deze actie te kleine) bijkeuken achter een camouflagekleed en hij op het terrasje. Een onvergetelijk moment!

Foto 3. "TOK" tegen het raam betekent "makkelijk voer". Voor deze foto (11 januari 2015): plat op de buik in de te krappe bijkeuken, hij op minder dan 4 meter afstand! "TOCK" against the window means "easy food". For this photo (11 January 2015): flat on the belly in the too-small scullery.

Ongestoord?

Wat ook opvallend is: als hij een prooi te pakken heeft en die aan het plukken is, laat hij zich niet makkelijk verjagen of verstoren. Hij op de plukplaats in de struiken, de voorbijgangers op de stoep op 2 meter afstand: geen probleem! Hij houdt ze wel in de gaten, maar vliegt niet weg. Zo beleefde ik ook mijn twee meest memorabele momenten met deze man.

1. Ik kom toevallig naar buiten gelopen met de camera in de hand (we praten over voorjaar 2008). Er landt een Sperwer op de pergola op nog geen vier meter van mij af. ACTIE! Ik richt de camera en schiet met trillende handjes de ene foto na de andere. Pas op dat moment ziet hij mij... Waarom niet eerder? Mijn idee: Hij was volledig gefocust op de mussen in de kamperfoelie. En weg was-ie weer... Alle foto's waren mislukt. De VR (vibratiereductie) van de lens kon blijkbaar het heftige schudden van mijn handen niet compenseren...
2. Stel je de volgende situatie voor: achterdeur open, camouflagedekleed in de opening, lens steekt naar buiten (gericht op een punt negen meter verderop waar hij meestal gaat zitten). Hij komt de tuin in vliegen, gaat kort op "de tak" zitten en is weer weg. Geen foto. Gezien het mussenalarm (blaffende mussen) dat nu van rechts komt, zit hij op de garage. Ik hoor een "tik" op de achterdeur. Kijk omhoog en: daar zit hij! Op minder dan 60 cm van mijn hoofd! Luisterend of hij onder de ramen nog iets kan opduikelen. WAT EEN PRACHTBEEST. Een ADEMLOOS en EINDELOOS moment. Mijn vrouw zag het vanuit de woonkamer gebeuren en die lag dubbel van het lachen. "Waar heb jij nou een telelens voor nodig?" Een macrolens was handiger geweest... Maar toch: dit vergeet je van je leven niet meer...

Hij laat zich soms wel verjagen door andere vogels. Ik heb een filmpje van ongeveer vijf minuten waarbij hij een mus sloopt totdat hij verjaagd wordt door het residerende merelechtepaar.

En niet met deze sperwerman, maar toch een memorabel moment: op uitnodiging van de ringer mocht ik een paar jaar geleden mee om een sperwerringssessie mee te maken. Je beseft dan pas wat een werk dat is. Petje af voor deze mensen!

It giet oan!

Ook dit jaar is onze man, inmiddels in zijn tiende kalenderjaar, alweer een aantal malen in onze tuin geweest (opvallend vaak rond 18:00 uur). Ring kunnen aflezen en doorgegeven aan de ringer. Die voert de melding in en stuurt mij deze daarna trouw toe. Hoezo: klantenbinding? Het mag duidelijk zijn: ik ben een grote fan van deze sperwerman geworden en heb door de terugkoppeling van, en de gesprekken met, de ringer een beter beeld gekregen van het nut van het ringen. Gevolg is: als ik een vogel met een ring zie, gaan de eerste fotomomenten "op" aan het scherpstellen op de ring, pas daarna probeer ik een "mooie" plaat te maken. En wat nog steeds opgaat (al meer dan acht jaar lang!): als de mussen blaffen is hij in de tuin en mogen wij genieten van zijn flitsende acties. En dat is toch het mooiste van alles! Foto 4 hangt bij ons aan de muur, 60 bij 40 cm, als een soort van eerbetoon aan deze magistrale meester van onze tuin. Ik hoop dat hij ons nog vele jaren blijft bezoeken en vermaken met zijn aanwezigheid.

Foto 4. Deze hangt bij ons aan de muur. Geen toelichting nodig: PRACHTBEEST! (23 februari 2014). *This one adorns our wall. No explanation needed: Wonderful!*

Dank

Op Waarneming.nl heb ik eind 2009 een vraag gesteld over het gedrag van deze Sperwer, en sindsdien heb ik mijn sperwerverhaal steeds bijgewerkt (zie <http://forum.waarneming.nl/smf/index.php?topic=97960.0>). Nu kreeg ik onlangs via die omweg het voorzichtige verzoek van Kees Schreven om deze belevenissen eens op te schrijven om dat te publiceren in De Takkeling. Het is inderdaad al een heel verhaal en ik vind dat het tijd is geworden om het te delen. En zo is dit stukje proza tot stand gekomen. Kees heeft het verhaal uitgebreid aangepast. Dank daarvoor! Veel dank gaat ook naar de Vogelringgroep Bergumermeer, in het bijzonder Peter Das, de ringer, voor de enthousiaste gesprekken en informatie over vogels ringen, en voor de onvergetelijke sperwerringsessie.

Foto 5. De aanval is bliksemsnel, zo zit hij op zijn tak, zo is hij weg. *The attack is lightning fast.*

Summary

Rol R. van der 2016. When the sparrows bark... A male Sparrowhawk in our garden, for eight consecutive years. De Takkeling 24: 124-132.

From spring 2008 till at least spring 2016 a male Sparrowhawk *Accipiter nisus* has been a regular visitor in a garden in the village of Burgum in the province of Friesland. It had been ringed as a chick in 2007, at a site 3 km NE of the garden. For several later years, it has been breeding at a distance of 1 km of the garden. The identity of this male could be repeatedly confirmed from reading the ring on photographs taken

at close range. The male's visiting frequency of the garden was highest in winter and lowest in summer. Diel visits were timed like clockwork, i.e. with a variation of at most 15 minutes: 7:00 (if in daylight), 9:00, 14:00, 16:00 and 18:00 h. In summer, garden visits were recorded as late as 21:45 h. These timings varied slightly over the year. If a catching attempt was unsuccessful, he consistently returned 30-45 minutes later for a second try. An attack was preferably performed with the sun in the back. Plucking of a prey could take up to 1.5 hours, of which the first 15 minutes were normally very hasty. Brains were eaten first. Main prey species were Starlings *Sturnus vulgaris*, but also House Sparrows *Passer domesticus*, Blackbirds *Turdus merula* and Chaffinches *Fringilla coelebs*. A Long-tailed Tit *Aegithalos caudatus* was taken once. Collared Doves *Streptopelia decaocto* on the diet presumably were window casualties or kills made by its mate. When hunting, the male was often seen stationary in a listening posture, from which a sudden attack could be launched. A striking example of the use of hearing during hunting was evident when fleeing birds crashed into a window: upon hearing the collision, the male Sparrowhawk walked towards the window and searched the ground and bushes underneath the window for an injured or killed bird. In the evening, the male was also observed collecting incompletely eaten prey that had been previously killed that day.

Adres: rob.rob@inter.nl.net

Foto 6. Speurend naar prooi vanuit dekking, 19 september 2015. *Searching prey from cover, 19 September 2015.*